

La cacera de bruixes a Andorra:

Investigació històrica i posada en valor d'un patrimoni arxivístic excepcional

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Pau Castell Granados
paucastell@ub.edu

Institut de Recerca en
Cultures Medievales
UNIVERSITAT DE BARCELONA

die elij

duroya
piorhic

Et p^m
p^mquis
madet

q^hor d
e^henre
platar

int^z q^h
eo d
aice d

int^z p^m
m^hm
q^ho b
p^mdesos

int^z p^m
dagro
marit

olmet
araso

de j^h
masa
dafen

deson
int^z p^m
fer de

int^z p^m p^m q^h d^hesumes ot
quis nage fano d^hre q^h

int^z p^m p^m q^h p^mogro p^m
bumea m^h metz mero d^h
ha como nar^h sob p^mfan
entre raso be an go gur
m^h p^m

et d^ho p^m
p^mre

o de esser
b^hes o^h
b^his romos
nol elo no

o sic fuge
re^homer

fen p^mpro
amejar ladi

re^hfor m^h
se^htot^h los

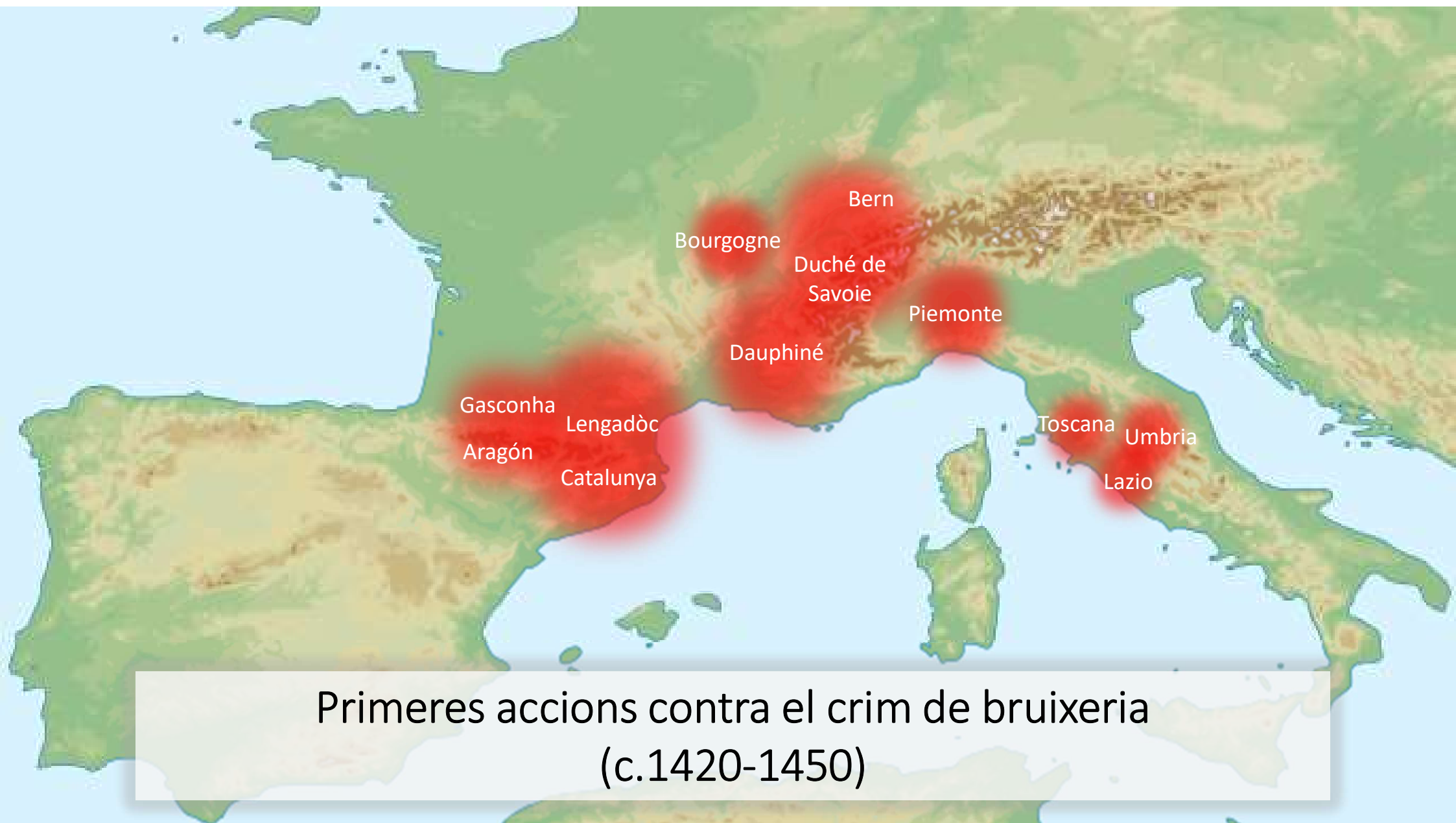
o d^has celo
p^m p^mo d^ho
m^ho donare

rat de^ho
follo la van

o m^h p^medo
m^ho abbo
p^mter elo ne

o lry p^mode

o p^mre

Que si que pres epodes del senyor dos mes. chno por esser
pres que se crillat d'abandona't s' tot lo Comitat de Pallars
i Jurisdicció daquell p' any an

Placet p'riba

Item mes ordonaren que si en brega cen noues obaarella q' ann
ep semblant mania de paratib' ballesta o gitanen lanca o dalt
o altre colp que for martat q' aquel o aquils q' l'aura cola faran
o atemptaran que puch per pena i p' len a senyor Dient solé
si que nos mello's en solé e se sen va est bandege del comitat
e p' un se tate p' au l'abla p' tida fara pan q' de continet pu
sque tornat pagat la terra senyor

Placet p'riba

A xxv dies d'any Anno aut' d'm millo cccc vlllo anato
p' lo molt egeu to senyor natiuam Roç p' la gracia deden cete
de pallars Eplos p' homes vela vall d'aneu d'auat noenat
entement lo honorable con' antonij d'balcei doctor en lere i
luc ordinari del Comitat i p' assap fore c'oronats los capitols
d'auall Gelo p' la forma seguent

xxxb.

Com la vall d'aneu ha sotada de tant alt p'privilege Que del lo
sp'itual Com lo temporal se nega ab cultums s'etes eno
s'etes fora gitant tot diet enu o canonich sino endellament
s' cultums he aualib'itat ofianch arbitre s' fer o s'ordonar en
semps ablo senyor comte cultums nonelament les quals son a
gudes p'ler en la dita vall etes q' jason s'etes eno s'etes corregir
Inpetar atustare de tot renocar. E com ela dita vall se
agen comello's Crims molt p'normes de enres Ven ela dita
vall co es que van deuit ables viures al boch s' b'una a aqu
p'nen p' senyor fahent q' homenatge Renegant lo nom s' en
anans deuit leuant los justians petis d's coltors d' lurs mares
i aquels maten deuen gatinons obupols donen metiques
en diules maneres sego de tots aquells Crims se a par p'cessos
Confesion p'les dels dellats p' que volens prouehir ala turtgan
Innoimetat d's d'its ems. lo molt egeu i magnific senyor
Natiuam p' la gracia edeu compte s' parllars seu comitocar
i amillaz vista senat ento castel de balencia dela vall e enta dit
vista sench comes arnator de munda. Ad. desent el aua sen
de boyn arnator mega Coit dela vall arnator s' manibilia
d'auen d'ullm mega hano corrua s' valencia b'uat de
Emillamo d'calare i Ramon singular de sen rapere de p'nos
de loip per la dita villa senat que ab lo dit s' senyor p'acta
sen d's d'us Crims en ordend'it per arpitot e capitolis dels
d'its ems i s'imeff. la d'alt's fer corregir Inpetarlos q' la son

AJUT CEBRIÀ BARAUT 2016:

‘Per purgar les valls de tan pèssimes dones’.

**Recerca històrica i difusió multimèdia
sobre la cacera de bruixes a Andorra**

<http://terradebruixes.cultura.ad/>

ATLES INTERACTIU

La primera gran cacera (1471-1473)

Durant les corts de 1471 s'inicià la primera gran persecució contra la bruixeria documentada a les valls d'Andorra. En aquella ocasió, almenys una vintena de dones foren assenyalades i jutjades com a bruixes pel tribunal de corts, essent denunciades pels seus propis veïns i veïnes com a «bruixes i metzineres» suposadament responsables de les malalties i morts ocorregudes en les diverses comunitats. Les característiques d'aquella primera cacera marquen la pauta seguida pel tribunal andorrà al llarg dels segles següents: predomini de dones entre les acusades, paper central de la fama i el rumor

ACUSADES:

Margarida Anglada [1471]
Maria Guida [1471]
Na Roya [1471]
Na Calbana [1471]
Na Mirona [1471]
Na Vilara [1471]
Na Berengara [1471]
Na Bertomeua [1471]
Na Palanca [1471]
Esclarmonda Aymar [1471]
En Mas [1471]
Guillema Casala [1471]
Joana Call (àlies Sucarranya) [1471]
Na Solera [1471]
Joana Call [1472]
Maria Busqueta [1472]
Na Gisperta [1472]
Na Palesa (filla) [1472]
Maria Vidala [1472]
Caterina Tarrada [1473]
Antònia Aymara [1473]

<http://terradebruixes.cultura.ad/index.php/atles>

BASE DE DADES

INICI	ATLES	FITXES	CERCAR
		Acusades de Bruixeria	
		Personatges i Esdeveniments	
		Llocs de Celebració de l'Aplec	

MARIA GUIDA àlies TOMASSA

Any: 1471
Lloc d'origen: Encamp

Descripció:

Maria Guida àlies Tomassa d'Encamp fou jutjada i executada per bruixa pel tribunal de corts pels volts de l'any 1471. La Tomassa apareix esmentada com a còmplice en la confessió de **Margarida Anglada** d'Encamp juntament amb altres dones de la zona, processades i executades aquell mateix any (ANA, TC, doc.1806, f.12r).

Només conservem la seva sentència de mort, en la qual consta que Maria hauria reconegut haver abjurat de la fe cristiana i prestat homenatge al boc de Biterna, haver provocat la malaltia i la mort entre els seus veïns per mitjà de malefícis i metzines, haver desenterrat infants i haver provocat una pedregada que devastà els terrenys de la parròquia d'Encamp. Per tots aquells crims, fou condemnada a morir cremada, per tal que fos càstig per a ella, exemple per als altres, i per tal que les valls d'Andorra fossin purgades d'aquelles horribles dones (*ad mortem corporalem condepnamus et fore et esse igne conburendam et congregandam, taliter ut (...) dicte valles Andorre purgentur a tam pessimis mulieribus*).

La seva filla, **Maria Tomassa** de Mosquera, seria també jutjada i sentenciada per bruixa l'any 1499.

Ref. arxivística: ANA, Tribunal de Corts, doc.5090.

Tags: **Encamp** **boc de Biterna** **pena de mort** **foguera** **pedregada**

Com funciona?

En cada fitxa hi trobareu informació sobre les dones acusades de bruixeria a les Valls d'Andorra i sobre els personatges i esdeveniments més importants, acompanyats de breus extractes i referències documentals. El text de les fitxes conté també un sistema d'enllaços. Clicant sobre el nom d'alguna acusada o esdeveniment important, s'accedeix directament a la fitxa corresponent. També podeu navegar utilitzant el Núvol, o bé realitzar cerques concretes per paraula clau.

Núvol

Andorra la Vella Arinsal **Canillo** El Puï El Puïol El Tarter El Tremat **Encamp** Engordany Eris Escaldes Escàs Inquisició Les Bons Lloris Malleus Maleficarum **Mosquera** Prats Puïol del Puï Sant Julià de Lòria Segudet Sirovall Soldeu Vila absolució **aplec** **diabòlic** boc de Biterna bruixot desterro esquarterament **foguera** forca fugida **infanticidi** llibertat sota fiança pedregada **pena de mort** turment vídua

El projecte «terradebruixes» i els processos per bruixeria andorrans: entre la recerca històrica i la divulgació

Between historical research and divulgation: The «terradebruixes» project and the andorran witchcraft processes

PAU CASTELL GRANADOS
paucastell@ub.edu

Universitat de Barcelona

Resum: Les investigacions dutes a terme durant les últimes dècades han posat en relleu la singularitat i la rellevància de la documentació andorrana relativa al fenomen històric conegut com a «càcera de bruixes», tot destacant l'elevat nombre de processos per bruixeria conservats per als segles XV-XVII. Aquesta realitat documental ha motivat un projecte de recerca finançat pel Govern d'Andorra i basat en la recopilació i estudi del total de processos per bruixeria conservats al fons «Tribunal de Corts» de l'Arxiu Nacional d'Andorra. Els resultats d'aquest projecte han estat recollits en un espai web articulat al voltant d'un atlas interactiu de les valls i d'una base de dades formada per desenes de fitxes individuals dotades d'un sistema d'etiquetes i enllaços, fet que converteix aquesta plataforma en una potent eina de recerca per als especialistes i, alhora, en una experiència innovadora de cara a la difusió i posada en valor de la recerca entre el gran públic.

Paraules clau: processos, bruixeria, Andorra, Humanitats Digitals

Abstract: The research carried out during the last decades has pointed up the relevance and uniqueness of the Andorran sources concerning the historical phenomenon of witch-hunts, by highlighting the large number of witchcraft trials preserved for the 15th-17th centuries. This archival reality has motivated the development of a research project financed by the Andorran Government and devoted to the collection and study of the totality of witchcraft trials preserved in the series «Tribunal de Corts» of the Arxiu Nacional d'Andorra. The project's results have been displayed in a web page containing an interactive atlas and a database composed of dozens of individual files enriched with a system of tags and hyperlinks. The platform therefore becomes a powerful tool for researchers as well as an innovative experience regarding the dissemination and valorisation of research among the general public.

Keywords: trials, witchcraft, Andorra, Digital Humanities

* El present treball ha estat finançat pel Govern d'Andorra a través de l'Ajut d'investigació històrica «Cebrià Barau» corresponent a la convocatòria 2015-2017 (ref. 0069-48220).

DATA PRESENTACIÓ: 13/04/2019 ACCEPTACIÓ: 20/05/2019 PUBLICACIÓ: 23/06/2019

Pau Castell Granados. El projecte «terradebruixes» i els processos per bruixeria andorrans: entre la recerca històrica i la divulgació

Un cop entrats al segle XVI, s'inicia un període d'actuacions recurrents a partir que es clou amb l'intens episodi repressiu de 1551, deixant un balanç d'una ciutat acusades o condemnades per bruixes i metzineres. Al llarg d'aquestes dècades, primers intents per frenar o matissar les actuacions judicials contra la bruixeria evidencien la carta del bisbe Urries de 1545, els informes demanats a l'escèptic al 1551 o la súplica dels prohoms de les valls dirigida al veguer francès per confiscacions de béns de les condemnades. Amb posterioritat a l'episodi de 1551, del segle XVI es caracteritzà per una clara davallada dels processos per bruixeria amb els anys de major intervenció inquisitorial a les valls. En aquest sentit, d'una única actuació endegada pel Tribunal de Corts l'any 1574, la qual es veu Ofici de Barcelona (Castell 2017: 74-76).

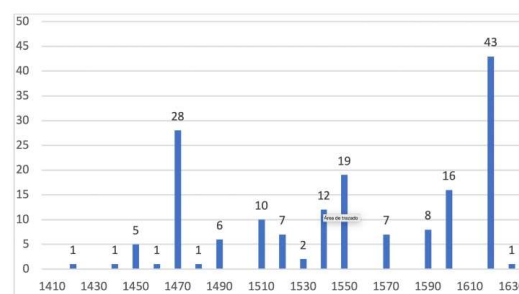

Fig. 3 Evolució de la persecució contra la bruixeria a Andorra (elaboració pròpia)

Després d'unes dècades de baixa intensitat persecutòria, l'hivern de 1593 s'inicià contra la bruixeria per part del Tribunal de Corts, amb una vintena d'encaus aquells anys la majoria de dones acabaren essent alliberades sota fiança, serien novament detingudes i finalment condemnades a penes d'assots, destitució durant els primers anys del segle XVII. Aquelles condemnades foren el pres de persecució que havia d'arribar pocs anys després, a principis de la dècada amb les grans càceres que s'estengueren arreu de Catalunya.

Pau Castell Granados. El projecte «terradebruixes» i els processos per bruixeria andorrans: entre la recerca històrica i la divulgació

1533	Fragment de l'enquesta contra Martineta Pellissera d'Encamp	ANA, TC, doc.2223
1545	Procés contra Margarida Guisaldà d'Aixirivall	ANA, TC, docs.2342 i 6041
1546	Fragment de la confessió de Joana Mora de Canillo	ANA, TC, doc.2348
c.1546	Fragment de l'enquesta contra na Quera «Andreu-Dòria» d'Engordany	ANA, TC, doc.1989
1551	Enquestes de testimonis a Canillo i Encamp	ANA, TC, doc.6053
1551	Procés contra Jaumina Cella de Llorts	ANA, TC, doc.2417
1551/1554	Procés contra Antònia Martina d'El Tarter	ANA, TC, doc.6052
1574	Procés contra Antònia Joanica de Sant Julià de Lòria	ANA, TC, doc.2730
1574	Confessió de Margarida Sabatera de Mosquera	ANA, TC, doc.2741
1576	Fragment de l'enquesta contra Caterina Tomassa de Les Bons	ANA, TC, doc.2750
1593	Procés contra Francesca Cantúria d'Àreu (Vallferrera)	ANA, TC, doc.6154
1593	Procés contra Joana Rossella de Surnàs	ANA, TC, doc.2871
1593/1604/1606	Procés contra Jaumina Armengoua «Salvatja» d'Encamp	ANA, TC, docs.2875 i 3064
1593/1604	Procés contra Maria Jaume-Joana «Sastressa» de Llorts	ANA, TC, docs.2871, 3061, 3066, 3067 i 6194
1593	Interrogatori de Joana Tomassa d'El Tarter	ANA, TC, doc.2877
1604	Enquesta de testimonis contra Maria Riba Jussana de Sispony	ANA, TC, doc.3068
1604/1608	Procés contra Peyrona Gastona de Canillo	ANA, TC, doc.3069
1604	Enquesta de testimonis a Canillo	ANA, TC, doc.3071
1604/1621	Procés contra Caterina Foresta de Canillo	ANA, TC, doc.6193
1604/1621	Procés contra Paula Garreta «Arnau-Martina» de Mosquera	ANA, TC, docs.3192, 6234 i 6235
1621	Procés contra Àngela Borrellona de La Massana	ANA, TC, doc.6237
1621	Procés contra Maria Galoxa d'El Vilaró	ANA, TC, doc.6238
1621	Procés contra Joana Martí i Tor de La Cortinada	ANA, TC, doc.6239
1621	Procés contra Maria Call de Segudet	ANA, TC, doc.6240
1621	Procés contra Esclusa la vella de Pal	ANA, TC, doc.6241
1621	Procés contra Jaumina Fustera de Sant Julià de Lòria	ANA, TC, doc.6242
1621	Procés contra Joana Naudina «Busqueta» de Sant Julià de Lòria	ANA, TC, doc.6243
1621	Procés contra Maria Sucarrana de La Cortinada	ANA, TC, doc.6244
1621	Procés contra Isabel Rufona de La Cortinada	ANA, TC, doc.6245
1621	Procés contra Antònia Naudina «Som» de Canillo	ANA, TC, doc.6246
1621	Procés contra Margarida Rusca de Soldeu	ANA, TC, doc.6247
1621/1629	Procés contra Miquela Lluneneres de Sant Julià de Lòria	ANA, TC, doc.6248
1621	Procés contra Joana Tora de Bixessarri	ANA, TC, doc.6249
1621	Procés contra Margarida Foixença «da Beamesa» d'Andorra la Vella	ANA, TC, doc.6253

La cacera de bruixes a Andorra:

Investigació històrica i posada en valor
d'un patrimoni arxivístic excepcional

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Pau Castell Granados
paucastell@ub.edu

Institut de Recerca en
Cultures Medievales
UNIVERSITAT DE BARCELONA